

НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ ТА КОМЕНТАРІ

Серія виходить з 1999 року

ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ім. В.М.КОРЕЦЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

**ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ
КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ:
теорія і практика**

Відповідальний редактор
доктор юридичних наук,
професор **В. Ф. Погорілко**

Київ
«А.С.К.»
2003

УДК 342.4
ББК Х 620.1 (Укр)
П 68

Рекомендовано до друку Вченою радою
Інституту держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України
(Протокол № 14 від 11 грудня 2001 р.)

Автори:

доктори юридичних наук

Погорілко В.Ф. (передмова, розділи 1,6),
Кривенко Л.Т. (розділ 5), *Авер'янов В.Б.* (розділ 7);

кандидати юридичних наук

Мурашин Г.О. (розділи 8, 9), *Ставнічук М.І.* (розділ 4),
Гаєва Н.П. (розділ 2), *Воротіна Н.В.* (розділ 11, глава 1),
Ісаєва Н.К. (розділ 11, глава 2), *Костецька Т.А.* (розділ 12),
Батанов О.В. (розділ 10), *Антонов В.О.* (розділ 13),
Пустовіт Ж.М. (розділ 3).

Проблеми реалізації Конституції України: теорія і практика / Відп. ред. В.Ф. Погорілко: Монографія. — К: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України: А.С.К., 2003. — 652 с. (Нормативні документи та коментарі).

ISBN 966-02-2688-8
ISBN 966-539-461-4

Досліджено теоретичні проблеми конституційного ладу України; реалізації прав і свобод людини і громадянина; прямого народовладдя; конституційні основи об'єднань громадян в Україні; законодавчої і виконавчої влади та статусу Президента України; судуострою і судочинства; конституційні основи місцевого самоврядування; Державного бюджету і місцевих бюджетів; конституційні засади інформаційної діяльності в Україні, а також теоретичні проблеми оборони і національної безпеки України.

Внесено ряд пропозицій щодо поліпшення процесу реалізації Конституції України, зокрема, прийняття системи законодавчих актів, які стосуються найважливіших конституційних інститутів, виборів і референдумів, органів законодавчої, виконавчої і судової влади, об'єднань громадян, місцевого самоврядування та національної безпеки, а також здійснення парламентської, адміністративної і судової реформ.

Книга розрахована на працівників законодавчої, виконавчої і судової влади, народних депутатів, науковців, викладачів вузів, студентів, усіх, хто цікавиться проблемами реалізації Конституції України.

ББК Х 620.1 (Укр)

ISBN 966-02-2688-8
ISBN 966-539-461-4

© Колектив авторів, 2003
© Інститут держави і права
ім. В.М. Корецького
НАН України, 2003
© "А.С.К.", 2003

Прийняття 28 червня 1996 р. Конституції України стало однією з найважливіших подій у новітній історії нашої держави. Вона проголосила і гарантувала якісно новий статус особи, суспільства і держави, втілюючи в Основному Законі національну ідею українського державотворення, визначила пріоритетні форми безпосередньої демократії, передбачила принципово нову систему державної влади і місцевого самоврядування,

підбила підсумок у розвитку українського суспільства і держави та стала програмою їх подальшого оновлення.

Прийняття конституції в будь-якій країні вважається, як правило, значним досягненням нації у її самовизначенні та розвитку. Але повною мірою велич кожної Конституції, її значення для народу виявляється в дії, в процесі її реалізації. Це стосується й Конституції України, її виконання і додержання залежить від ряду чинників, насамперед від волі народу і кожного громадянина України, від органів державної влади і місцевого самоврядування, від народних депутатів і депутатів місцевих рад, державних і муніципальних службовців, від політичних партій і громадських організацій.

Поряд з цими та іншими чинниками політичного, економічного, соціального і духовного (культурного) характеру, реалізація Конституції залежить значною мірою від наявності міцних наукових основ її функціонування і функціонування передбачених нею державних, суспільних, правових та інших інститутів. Адже реалізація Конституції є, як правило, справою всього суспільства, кожної людини і громадянина.

Реалізація Конституції є також багатогранним явищем і за змістом та формами.

За своїм змістом реалізація чинної Конституції — це по-перше забезпечення відповідності Конституції передбаченого нею державного і суспільного ладу, тобто непорушності конституційного ладу; по-друге, це забезпечення всебічної і повної реалізації прав і свобод людини і громадянина; по-третє, це забезпечення реалізації конституційних форм безпосереднього народовладдя (виборів, референдумів тощо) відповідно до принципів, проголошених чинною Конституцією; по-четверте, це забезпечення організації і діяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування відповідно до принципів, функцій і повноважень, визначених Конституцією України; по-п'яте, це створення і забезпечення функціонування у спосіб, передбачений Конституцією України інших основних інститутів держави: адміністративно-територіального устрою, державних символів, державної мови, грошової, банківської і бюджетної систем, Збройних Сил України та інших військових формувань тощо.

За формою реалізація Конституції — це, по-перше, додержання всіх її положень, принципів і норм всіма органами державної влади і органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами та громадянами, тобто повага, шана Конституції і передбачених нею державних і громадських інститутів; по-друге, це виконання положень Конституції відповідними органами державної влади і органами місцевого самоврядування, посадовими особами відповідно до своєї компетенції, а громадянами відповідно до своїх обов'язків; по-третє, це належне застосування положень Конституції при здійсненні своїх функцій і повноважень органами державної влади, органами місцевого самоврядування та їх посадовими особами шляхом прийняття передбачених Конституцією законів України, актів Президента України, актів уряду тощо.

Нині є підстави стверджувати, що Конституція діє у повному обсязі за своїм змістом і за формами. Адже перших п'ять років відповідно до перехідних положень окремі норми Конституції частково або повністю не діяли або могли не діяти. Тепер в Україні відповідно до Конституції створена цілісна система органів законодавчої, виконавчої і судової влади, формується якісно нова правова система, утверджується якісно новий конституційно-правовий статус людини і громадянина, держави і суспільства, органів державної влади, посадових осіб, а також статус самої Конституції України як акта найвищої юридичної сили, законів України і права в цілому.

Проте реалізація Конституції України є далеко не безпроблемною. До цього часу без достатніх підстав не прийнято ряд передбачених Конституцією законів про порядок діяльності Кабінету Міністрів України, інших центральних органів виконавчої влади або не приведено у відповідність до Конституції у повному обсязі окремі закони, вельми проблематичною є реалізація соціальних, культурних та інших прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Але найскладнішою проблемою реалізації чинної Конституції України є її перехідний характер відповідно до перехідного періоду у розвитку нашої держави і нашого суспільства. В Україні продовжує існувати певною мірою змішаний тип держави і суспільства, змішана форма держави, змішана форма парламентських виборів (мажоритарно-пропорційна система) тощо.

Відповідно в Україні йде пошук ряду державно-правових інститутів, прийнятих як на сьогодні, так і на віддалену перспективу.

Цей пошук здійснюється шляхом проведення політичної парламентської, адміністративної, судової та інших реформ, що об'єктивно передбачає або принаймні не виключає внесення відповідних змін до чинної Конституції України. Ці зміни ініційовано, зокрема, всеукраїнським референдумом від 16 квітня 2000 р., Зверненням Президента України Л.Д. Кучми до українського народу з нагоди 11-ї річниці Незалежності України щодо парламентсько-президентської республіки шляхом зміни виборчої системи по виборах до Верховної Ради України та повноважень Президента України та Верховної Ради України у формуванні уряду — Кабінету Міністрів України.

Отже, процес реалізації чинної Конституції України передбачає як забезпечення її максимальної стабільності, дієвості і ефективності, тобто здійснення властивих їй функцій, так і забезпечення повної змінності, оновлення, розвитку її з метою найшвидшого, найуспішнішого проходження перехідного періоду у функціонуванні і розвитку українського суспільства і української держави.

З урахуванням зазначених факторів у цій колективній монографії досліджуються найбільш актуальні проблеми утвердження існуючого конституційного ладу України, його функціонування і розвитку, перетворення України у дійсно правову, соціальну державу, проблеми формування громадянського суспільства, формування політичної, економічної, соціальної і духовної систем суспільства.

Особлива увага приділяється авторами монографії проблемам реальності прав і свобод людини і громадянина в Україні, їх системному гарантуванню.

Одним з основних предметів конституційно-правового регулювання є, природно, влада — безпосереднє народовладдя і державна влада. У зв'язку з цим у монографії всебічно досліджуються проблеми парламентських, президентських і місцевих виборів, пошуку найбільш оптимальної національної виборчої системи і подолання надмірної стриманості у проведенні всеукраїнського і місцевих референдумів і особливо у реалізації їх рішень.

Створення концептуальних основ організації і функціонування інститутів державної влади України в роботі поєднується із внесенням конкретних пропозицій щодо проведення парламентської, адміністративної і судової реформ, які нині здійснюються в Україні.

Висловлюється ряд міркувань щодо забезпечення реальності місцевого самоврядування, його належного функціонування і розвитку. Лейтмотивом роботи є забезпечення реальної конституційності законів та інших правових актів, які приймаються на основі Конституції, її розвиток та створення реальних процесуальних, організаційних, інформаційних та інших передумов дії.

